

Тетяна Левченко
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)

ТЕМАТИКА ЖАРГОННОЇ ЛЕКСИКИ В МОВІ ПЕРІОДИЧНОЇ ПРЕСИ

У статті проаналізовано тематику, лексико-граматичні та функціонально-стилістичні вияви жаргонної лексики в мові засобів масової інформації на структурно-семантичному рівні; простежено шляхи входження жаргонної лексики до системи сучасної української мови; проаналізовано експресивно-емоційний потенціал стилістично зниженої лексики в сучасному газетно-публіцистичному дискурсі; з'ясовано семантичні видозміни та функціональну специфіку жаргонного лексикону.

Ключові слова: жаргонна лексика, мова періодичної преси, лексико-граматичні та функціонально-стилістичні вияви.

В статье проанализирована тематика, лексико-грамматические и функционально-стилистические проявления жаргонной лексики в языке средств массовой информации на структурно-семантическом уровне; отслежены пути вхождения жаргонной лексики в систему современного украинского языка; проанализирован экспрессивно-эмоциональный потенциал стилистически сниженной лексики в современном газетно-публицистическом дискурсе; выяснены семантические видоизменения и функциональную специфику жаргонного лексикона.

Ключевые слова: жаргонная лексика, язык периодической прессы, лексико-грамматические и функционально-стилистические проявления.

The article analyzes the subject, lexical and grammatical, functional and stylistic manifestations of slang vocabulary in language of mass media on the structural and semantic level; traced the ways of entry of slang vocabulary in a system of modern Ukrainian language; analyzed expressive

and emotional potential of stylistically reduced vocabulary in the modern newspaper and publicistic discourse; explored semantic changes and functional specificity of slang vocabulary.

Keywords: *slang vocabulary, language of periodical press, lexical and grammatical, functional and stylistic manifestations.*

Мова сучасних газет характеризується підвищеною експресивністю. Експресивна функція мови набуває нових проявів у вживанні стилістично зниженої лексики, яка має потужний експресивно-емоційний потенціал. Дослідженню цього шару лексики, умовам її функціонування в сучасному газетно-публіцистичному дискурсі присвячені численні праці вітчизняних та зарубіжних учених. Незважаючи на велику кількість досліджень жаргонної лексики, її функціональна природа ще до кінця не розкрита, вказана проблема ще не стала предметом спеціального дослідження в українському мовознавстві.

Для мови українських засобів масової інформації початку ХХІ ст. характерне вживання жаргонної лексики, яку фахівці вважають одним із найдискусійніших явищ мовленнєвої культури. Думки дослідників з приводу цього феномену розходяться досить протилежно. Мова сучасних газет характеризується підвищеною експресивністю. Експресивна функція мови набуває нових проявів у вживанні стилістично зниженої лексики, яка має потужний експресивно-емоційний потенціал.

Актуальність статті зумовлена загальною настановою сучасної лінгвістики вивчати мову періодики, зважаючи як на лінгвальні, так і екстралінгвальні фактори, а також недостатнім вивченням проблем, пов'язаних із функціонуванням сучасного жаргоновживання як номінативно-експресивного засобу в дискурсі друкованих засобів масової інформації.

Окремі аспекти функціонування жаргонної лексики в

газетно-публіцистичному стилі стали об'єктом вивчення багатьох українських лінгвістів. Вивченню молодіжного сленгу присвятили свої дослідження О. Береговська [1], Є. Митрофанов, Т. Нікітіна [2]. Кримінальні жаргонізми розглядають В. Мокієнко [3], Н. Третяк [9]. Жаргонно-сленговій комунікації усного мовлення приділяють увагу Л. Ставицька [6; 7], Т. Ніколашина [5] та ін.

Мета статті – з'ясувати семантичні видозміни та функціональну специфіку жаргонного лексикону, виявити жаргонні лексико-тематичні групи в мові друкованих засобів масової інформації.

В останнє десятиліття в науковому і публіцистичному дискурсах поширився також запозичений з англійської мови термін сленг на позначення жаргонізованого розмовного мовлення або жаргону з широкою соціальною базою. Одну з груп жаргонізованої розмовної мови становлять іменники. Їх поділяємо на такі тематичні групи: назви транспорту, назви приміщень, назви фільмів, назви органів тіла.

Останнім часом у мові української періодики на позначення транспорту зустрічається лексема *тачка*, що у словнику Л. Ставицької «Український жаргон» має значення «таксі» та «легковий автомобіль [6, с. 319]». Частіше вона вживається у другому значенні, напр.: *Спортивна «тачка» належить футболістові італійського «Мілана» Какаберу Каладзе («Україна молода», 27.03.2009); Порівняно із сучасними «тачками» «Чайка» Щербинського виглядає як біжутерія посеред діамантів («Україна молода», 22.01.2009).* Також фіксуємо жаргонну одиницю *рогатий* «тролейбус [6, с. 286]», пор.: *...помістити сталінський портрет чи плакат із його зображенням на маршрутному «рогатому» («Україна молода», 25.10.2011).*

На сторінках більшості друкованих засобів масової інформації використовуються іменники для позначення

приміщень, такі як *розливайка* «кафе невисокого рівня, де продають спиртне на розлив [6, с. 290]», напр.: *З одного боку сквер упирається в «розливайку», а з іншого – в територію дитсадка* («Україна молода», 14.01.2010); *шарашка* «несолідне підприємство або організація, де можна працювати суто символічно [6, с. 372]», пор.: *Появу Михайла Янгеля на українській землі, переконані багато його тодішніх колег, слід пов'язувати з крутим нором загартованою у засланнях і «шарашках» найзасекреченішої на ті часи людини на планеті Сергія Корольова...*

Для позначення фільмів у газетних текстах використовується жаргонізм *мило*, що у словнику Л. Ставицької має значення: «сентиментальний фільм, в якому мало спільного з реальним життям [6, с. 218]», пор.: *У результаті вийшла свослідна «Санта-Барбара» місцевого розливу – конкурентоспроможне «мило»...* («Україна молода», 12.03.2010); *Шанувальники цинічного доктора Хауса можуть потішитися за свого улюбленця – однойменний серіал визнаний найкращим «милом»* («Україна молода», 10.01.2009). Також фіксуємо прикметник *мильний*: *Тимошенко маніпулює комплексом «жертви», що чудово прослідковується і в «мильних» серіалах...* («Україна молода», 15.01.2010).

Іноді в мові періодики зустрічаються жаргонізми для позначення органів тіла. Однією з таких жаргонних одиниць є іменник *мотор* «серце [6, с. 222]», напр.: *На додачу до всього минулого тижня він ще й застудився, що також не найкращим чином позначилося на хворому «моторі»* («Україна молода», 13.03.2010); *І хоч у сьогоднішньому арсеналі медиків є сучасні методи діагностики і якісне обладнання для всебічного дослідження людського «мотору» та стану судин...* («Україна молода», 30.11.2011).

У зв'язку з активізацією в суспільстві операцій з грішми почастишало вживання жаргонних одиниць на

позначення поняття «гроші». «Основною функцією таких жаргонних одиниць є здебільшого негативна, часом іронічна, фамільярна характеристика поведінки тих осіб, які мають справу з грішми, хто незаконними шляхами привласнює кошти, багатіє за чийсь рахунок або ж без потреби, не задумуючись, витрачає гроші, без вагань розлучається зі своїми надбаннями тощо [8, с. 225]». Ми засвідчуємо використання таких лексем у мові періодики на початку XXI ст., фіксуємо жаргонізм *бакс* «долар США [6, с. 44]», напр.: *...а вона хутенько знайде куди приткнути 25 тисяч «баксів»* («Україна молода», 16.03.2010); *Не суттєво, але планку «8,00», імовірно, подолає, котячись до низу, і «бакс» в обмінних пунктах* («Україна молода», 23.12.2010); *...за можливість на власні очі стежити за церемонією відкриття потрібно викласти близько 1100 «баксів»* («Україна молода», 11.03.2010); *за невеличкі талісмани треба викласти вже 18, а за футболку – й усі 40 «баксів»* («Україна молода», 12.03.2010). Також, крім лексем *зелений*, *зелені* «долари США [16, с. 156]», фіксуємо жаргонізм *вічнозелений*. Пор.: *...НБУ обговорюють як «межу» суму в тисячу доларів, тобто менше тисячі «зелених» можна буде купити чи продати...* («Україна молода», 29.09.11); *...а він мені навзамін – купу «зелені»* («Україна молода», 16.03.2010); *За безготівковий «вічнозелений» давали 7,99* («Україна молода», 23.12.2010).

Досить активно в пресі використовують жаргонні одиниці, що характеризують суспільні процеси. «У газетних публікаціях про суспільні процеси жаргонізми контрастують із нейтральною лексикою. Оскільки цю тематику журналісти подають у статтях, аналітичних коментарях, урядових репортажах, то жаргонізми протиставляються книжним словам, надають писемному стилю імпровізації, індивідуалізації, емоційності та експресивності, що зазвичай характерне для усно-розмовних стилів [8, с. 12]». Напр.:

лексема *накачатися* «ужити спиртний напій, наркотики, ліки тощо [6, с. 230]», пор.: ...однак та вже настільки *«накачалася»* оковитою, що самотійно не могла йти («Україна молода», 16.03.2010); жаргонізм *здати* «зрадити, видати когось [6, с. 55]», напр.: ...затримані разом із ним подільники (водій таксі та співмешканка) *«здали»* його з усіма тельбухами («Україна молода», 12.01.2010); дієслово *сачкувати* «ледарювати; відмовлятися від виконання певних дій, обов'язків, посилаючись на причини, частіше вигадані [6, с. 294]», напр.: Деякі учні зовсім не *«по-фізкультурному»* цей предмет *«сачкували»*, озброївшись різними довідками («Високий Замок», 04.08.2008).

Активно вживані в українській періодиці жаргонні одиниці, створені в пострадянський період. Так, іменник *совок* фіксуємо у двох значеннях: «СРСР [6, с. 305]» та «радянська людина [16, с. 304]». Пор.: Франція стала хорошою школою з музичного менеджменту для андеграундного гурту із *«совка»*... («Україна молода», 11.03.2010); Рано чи пізно перероблені на *«совків»* українці зрозуміють, що є породженням наймасштабнішого етноциду в історії людства («Україна молода», 12.01.2010). Зрідка можна зустріти прикметник *совковий* «який відповідає радянському способу життя і мислення [6, с. 305]», напр.: Ліцей чи *«совкове»* училище? (заг.) («Україна молода», 06.01.2010); ...діє старий *«совковий»* принцип: якомога швидше скласти статистику і відзвітувати перед начальством («День», 18.01.2008).

У суспільній тематиці часто вживається жаргонізм *полуничка* «щось пов'язане із сексом, еротикою або порнографією [6, с. 266]», напр.: ...а кримінальні справи порушують щодо необережних любителів *«полунички»* («Україна молода», 15.01.2010); На гачок правоохоронців потрапляє все більше провінційних продавців *«полунички»* («Україна молода», 17.03.2009).

Широко в мові друкованих засобів масової інформації використовують молодіжний жаргон. Його класифікуємо на групи: 1) позначення дій та процесів; 2) номінації осіб; 3) назви речей; 4) позначення документів; 5) позначення ознак.

Для позначення дій та процесів у друкованих засобах масової інформації зустрічаються такі лексеми як *скинути* «продати [6, с. 300]», напр.: *Кожен із нас має «свій» невеличкий «обмінник», у якому можна швидко і без зайвих документів «скинути» чи купити валюту* («Україна молода», 11.10.2011); *Є підприємства, які «скинули» ці об'єкти, бо не могли дати їм лад...* («Україна молода», 16.08.2011); *відкосити* «ухилитися від чогось (частіше від служби в армії) [16, с. 86]», пор.: *Як «відкосити» від армії?* (заг.) («Новий погляд», 06.03.2008); *проколотися* «ускочити в клопіт, зазнати невдачі [6, с. 279]», пор.: *«Проколовся» жє спритник на тому, що почав представлятися не приятелем...* («Україна молода», 13.03.2010).

У суспільно-політичній тематиці для несхвальної поведінки політиків використовують жаргонізм *розводити* «обдурювати когось [6, с. 288]», напр.: *...в яких пан Ляшко козирав перед тими, кого «розводив»* («Україна молода», 14.01.2010); також фіксуємо жаргонізм *розвести* «обдурити когось» [6, с. 288], пор.: *За схожою схемою аферисти «розвели» й прикарпатця...* («Єдина опозиційна газета», 23.10.2012).

Активно функціонують у газетному мовленні жаргонні одиниці для номінації осіб, такі як *нігер* «негр [6, с. 237]», *шмара* «жінка легкої поведінки; повія [16, с. 378]», *кореш* «давній приятель компаньйон [16, с. 185]», *чубчик* «дівчинка [16, с. 367]», *пофігіст* «людина, перейнята пофігізмом, яка культивує його в собі та інших [6, с. 271]», *чувак* «молодий чоловік; юнак [6, с. 367]», *прошимандовка* «жінка легкої поведінки [6, с. 280]» та ін. Пор.: *Колись Барака Обаму,*

мабуть, теж називали образливим словом *«нігер»* («Україна молода», 16.08.2011); *Кілька днів поспіль вся Лівія святкувала загибель колишнього лідера, «брата», «кореша»* (так його називала молодь) *Каддафі* («Україна молода», 25.10.2011); *Асія Ахат до умов не вибаглива, як примадонна, але і не «пофігістка», як рокери* («Україна молода», 19.07.2008); *Тож у н'єсі залишили суржик, а з лайливих слів – «прошмандовка»...* («Україна молода», 22.09.2011).

Для позначення речей у пресі фіксуємо лексеми: *ящик* «телевізор [6, с. 386]», пор.: *Не закривай життя в «ящик»* (заг.) («Україна молода», 30.11.2011); *шузи* «взуття, черевики [16, с. 383]», пор.: *А по-друге для виготовлення «благодійних» «шузів» використовуватимуть винятково рослинні матеріали* («Україна молода», 19.04.2006); *ствол* «вогнепальна зброя [16, с. 310]», напр.: *Замість «ствола» під целофаном ховалася... звичайнісінька скляна пляшка...* («Україна молода», 16.03.2010); *травичка* «будь-яка наркотична речовина для куріння (анаша, марихуана, гашиш тощо) [6, с. 322]», напр.: *Найкраща «травичка» Портман* (заг.) («Україна молода», 25.12.2010); *шмурд* як «вино поганої якості [6, с. 379]», *Скільки людей пило одеколони, розчинники, «шмурдяк»?* («Україна молода», 17.01.2008). Також на сторінках газет зустрічаються такі поняття: *прикид* «гарний, дорогий, модний одяг [6, с. 274]», *понса* «популярна естрадна музика низького художнього рівня [6, с. 269]», *хвіст* «академічна заборгованість [6, с. 353]», *фішка* «особливість, сутність, специфічна риса, тенденція і т. ін. [6, с. 341]», *прибамбас* «додаткові, надлишкові орнаментальні деталі, що надміру прикрашають і часто підвищують вартість чогось [6, с. 273]». Пор.: *Для того аби привернути увагу вона кожного дня перевдягалася по декілька разів в усі найкращі «прикиди»...* («Вісник Переяславщини», 17.12.2010); *ще кримінальнішим видається запрошення на гастролі російської «понси»* («Високий Замок», 12.01.2008); *Вважаю, що хороша ялинка*

повинна стояти винятково на спеціальній підставці без різних «прибамбасів» («Вісті», 22.12.2006).

Широко використовуваними серед споживачів інформації є жаргонізми для позначення ознак, зокрема: *крутий* «оригінальний, екстраординарний [6, с. 191]», *прикольний* «потішний, смішний, достойний іронії [6, с. 275]», *драйвів* «який справляє сильне враження [6, с. 128]», *фуфло* «про щось погане, неякісне, не варте уваги [6, с. 245]». Пор.: *У підлітковому середовищі, де дуже актуальне питання лідерства і популярності, частіше «найкрутіший» виявляється найцинічнішим* («Україна молода», 12.01.2008); *Джармуш «прикольніший», ніж Тарантіно* «Газета по-українськи», 21.04.2006); *Виступ Олега Скрипки з «ВВ» був на «Таврійських іграх» «найдрайвовішим»* («Україна молода», 06.05.2006); *«Просунутий» комбат відрізняється від пересічного тим, що знає істину: все, що проіржавіло та розвалилося треба акуратно пофарбувати!* («Україна молода», 28.04.2008); *Адже їхнє село, як висловлюється Іван Перерва «не забучене», молодь до дурі не тягне...* («Україна молода», 25.10.2011); *Один молодик пожалівся: «Фуфло» ваша трава!* («Україна молода», 13.08.2008).

Сучасні засоби масової інформації стали основним джерелом вивчення стану розвитку мови на певному історичному етапі, оскільки саме ця функціональна ніша дає змогу простежити механізми складного взаємозв'язку мови, суспільства та особистості. Основним завданням українського мовознавства сьогодні є потреба відновити природні форми функціонування мови, що сприятиме підвищенню її комунікативної потужності.

Мова сучасних газет характеризується надмірною експресивністю. Залучення до активного вжитку субстандартної лексики, практично нерегульоване входження в загальноновживану практику жаргонізмів є однією з визначальних ознак мови сучасних засобів масової

інформації.

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що жаргонізована лексика в газетно-журнальних текстах виступає, з одного боку, як текстоутворювальний елемент, з іншого – як засіб впливу на адресата. Одним із потенційних джерел поповнення стилістично зниженої лексики в мові газет є елементи, молодіжного, кримінального жаргонів та жаргонізованої розмовної мови.

Використання нелітературної розмовної лексики в мові публіцистики початку ХХІ ст. є одним із важливих її компонентів. Ця лексика виконує оцінну та експресивну функції, сприяє реалізації принципу діалогічного мовлення, тобто контактостановлення з читачем, оскільки вживання цих слів є засобом стилізації неофіційного, невимушеного спілкування. Стилiстично знижена лексика привертає увагу споживача інформації, хоч автори в такий спосiб iнодi й порушують загальновизнані етично-моральні норми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Береговская Э.М. Молодежный сленг : формирование и функционирование / Э.М. Береговская // Вопросы языкознания. – 1996. – № 3. – С. 32–41.
2. Митрофанов Е.В. Молодежный сленг : Опыт словаря / Е.В. Митрофанов, Т.Г. Никитина. – М. : Из глубин, 1994. – 278 с.
3. Мокиенко В. М. Большой словарь русского жаргона / В.М. Мокиенко, Т.Г. Никитина. – СПб. : Норинт, 2000. – 720 с.
4. Ніколашина Т. Зооморфізми в жаргонно-сленговій комунікації [Електронний ресурс] / Т. Ніколашина. // Eslavística Complutense Norteamérica. – 2008. – Режим доступу : <http://revistas.ucm.es/fll/15781763/articulos/ESLC0808110125A.PDF>.
5. Ставицька Л. Проблеми вивчення жаргонної лексики : Соціолінгвістичний аспект / Леся Ставицька //

- Українська мова. – 2001. – №1. – С. 55–68.
6. Ставицька Л. Український жаргон. Словник : Містить близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень / Леся Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 496 с.
 7. Тараненко О.О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х рр.) / О.О. Тараненко // Мовознавство. – 2002. – №4–5. – С. 33–39.
 8. Третяк Н.В. Жаргонна лексика в друкованих ЗМІ (номінативно-експресивна функція) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Н.В. Третяк. – К., 2008. – 20 с.
 9. Українська мова : Енциклопедія / [редкол. : Русанівський В.М. (співголова), Тараненко О.О. (співголова), Зяблюк М.П. та ін]. – 3-тє вид., зі змінами і доп. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2007. – 856 с.
 10. Шевченко Л.І. Концепти теорії інтелектуалізації літературної мови в контексті розвитку стилю масової інформації / Л.І. Шевченко // Стилістика української літературної мови : диференціальна діагностика тексту. – К., 2004. – С. 68–81.
 11. Щур І.І. Україномовний комп'ютерний сленг : формування і функціонування : дис. кандидата філол. наук : 10.02.01 / Щур Ірина Ігорівна. – К., 2006. – 245 с.

*Стаття рекомендована до друку
канд. пед. наук, доцентом кафедри
української лінгвістики і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
Овсієнко Л.М.*

Стаття надійшла до редакції 28 січня 2014 року